

บทที่ 4

บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนในระบบเศรษฐกิจ

4.1 บทนำ

ในอดีตบทบาทหน้าที่ของรัฐบาลนั้นมีขอบเขตจำกัด กล่าวคือ มีบทบาทหน้าที่ในเรื่องการรักษาความมั่นคงปลอดภัยภายในและภายนอกประเทศเท่านั้น ส่วนเรื่องกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเป็นหน้าที่ของเอกชน แต่ปัจจุบันสังคมมนุษย์เกิดการแข่งขันกันมากขึ้น เกิดการเอารัดเอาเปรียบกัน ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจหลาย ๆ อย่างเกิดประสิทธิภาพที่มั่นคง และส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ดังนั้น ทุกประเทศจึงต้องพยายามพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคงและมีเสถียรภาพ โดยจะต้องอาศัยการดำเนินงานและการวางแผนที่ดีอย่างมีประสิทธิภาพ ของทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สำหรับรัฐบาลนั้นถ้าต้องการให้เศรษฐกิจเกิดเสถียรภาพ ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น รัฐบาลจึงจำเป็นต้องมีกลไกหรือเครื่องมือในการบริหารประเทศที่มีประสิทธิภาพ ส่วนเอกชนต้องมีบทบาทในการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงสุด ในบทนี้เราจะศึกษาถึงระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย บทบาทของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจ เครื่องมือของรัฐบาลที่ใช้ในนโยบายการคลัง บทบาทของเอกชนในระบบเศรษฐกิจ

4.2 ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย

ประเทศไทยมีการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจมีการพัฒนาตามระบบการเมืองการปกครองด้วย สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า ระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันตามความเหมาะสมกับสภาพการเมืองการปกครองของประเทศนั้น ๆ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการดำเนินการทางเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่างมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกัน กล่าวคือ กิจกรรมใดที่เอกชนสามารถทำได้รัฐบาลจะปล่อยให้เอกชนดำเนินการ และกิจกรรมใดที่รัฐเห็นว่าปล่อยให้เอกชนทำแล้วส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนรัฐบาลก็จะเป็นผู้ดำเนินการ ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจของประเทศจึงเป็นแบบผสม ระหว่างระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม กับระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม โดยการร่วมดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐบาลและเอกชนที่สอดคล้องกันนี้ รัฐจะเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จำเป็นเท่านั้น คือ

1. ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันประเทศการรักษาความสงบภายในด้านกระบวนการยุติธรรมเช่น ด้านการทหาร ตำรวจศาล
2. ดำเนินการด้านกิจการพื้นฐานและสาธารณูปโภคที่สำคัญ เช่น สร้างถนน สะพาน เขื่อน ไฟฟ้า ประปา การสำรวจเพื่อหาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคเอกชน
3. การดำเนินการและควบคุมคุณภาพในการให้บริการด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุข ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการสาธารณสุขเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นจากการมี พร.บ.การศึกษา แห่งชาติปี 2542 และการให้หลักประกันสุขภาพแก่ประชาชนของรัฐบาล

ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย แม้ว่าจะให้ภาคเอกชนมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากกว่าภาครัฐบาล แต่รัฐบาลมีหน้าที่สร้างความเป็นธรรมให้กับสังคมโดยการกระจายรายได้ไปสู่คนส่วนใหญ่ของประเทศ วางแผนในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีคุณภาพ มีมาตรฐานการครองชีพสูง ได้รับการบริการทางด้านสาธารณูปโภค อย่างทั่วถึง เหตุผลที่สามารถนำมาสนับสนุนได้ว่าเศรษฐกิจประเทศไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสม คือ

1. กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน คนไทยทุกคนสามารถมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินต่างๆ ยกเว้นทรัพย์สินที่กฎหมายระบุไว้ว่ากรรมสิทธิ์นั้นเป็นของรัฐ หรือ ของส่วนรวม การมีกรรมสิทธิ์นั้นสามารถซื้อขาย แลกเปลี่ยน หรือโอนแบ่งแก่ใครก็ได้ แต่การกระทำนั้นต้องถูกต้องตามกฎหมายที่วางไว้
2. เสรีภาพในการประกอบกิจการการผลิตต่างๆ คนไทยมีเสรีภาพในการประกอบกิจการต่างๆ ในด้านการค้า การผลิต และการบริการตามสิทธิในความเป็นอิสระซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายที่รัฐบาลได้วางไว้
3. การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รัฐบาลให้อำนาจแก่เอกชนในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจหรือแบบกลไกราคา และการแข่งขันเสรี ในกิจการต่างๆ ที่ไม่ได้กระทบความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนรวม แต่ถ้ากิจกรรมใดที่กระทบกระเทือนความเป็นอยู่ของประชาชนตลอดจนเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลก็เข้าแทรกแซง

ระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นระบบเศรษฐกิจที่ต้องอาศัยบทบาทของเอกชน และบทบาทรัฐบาลในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศ บทบาทของรัฐบาลจะมีมากในด้านการจัดสรรทรัพยากร การกระจายรายได้ การกำหนดแนวทางการพัฒนาต่างๆ การส่งเสริมซึ่งเอกชนไม่สามารถทำได้ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยจึงเกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กิจการใดที่เอกชนสามารถทำได้รัฐบาลจะปล่อยให้เอกชนดำเนินการ และกิจการใดที่รัฐเห็นว่าปล่อยให้เอกชนทำแล้วส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนรัฐบาลก็จะเป็นผู้ดำเนินการเอง แต่ทั้งสองฝ่ายจะต้องมีประโยชน์ซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศพัฒนาขึ้นได้

4.3 บทบาทของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจ

บทบาทของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจพอสรุปได้ดังนี้¹

แนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิก หมายถึง นักเศรษฐศาสตร์รุ่นก่อนคนส์ เช่น D. Hume, A. Smith, Ricardo, J. S. Mill, และ A. Marshall เป็นต้น ที่ว่า กลไกราคาและการแข่งขันเสรี จะสามารถจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ และการหาประโยชน์ส่วนตัว (Self Interest) ของทุกๆ หน่วยเศรษฐกิจโดยอิสระ จะทำให้สวัสดิการสังคมสูงสุด ดังนั้นการก้าวเข้ากิจกรรมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจะทำให้สวัสดิการของสังคมลดต่ำลง การว่างงานโดยไม่สมัครใจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้ หากรัฐบาลอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในตลาดสินค้า ตลาดปัจจัยการผลิต และตลาดเงิน ดังนั้นรัฐบาลจึงมีหน้าที่เพียงแต่อำนวยความสะดวกให้แก่หน่วยธุรกิจ ป้องกันการผูกขาดในตลาด และดูแลทรัพย์สินให้ออกกนเท่านั้น

แนวความคิดดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานนโยบายของรัฐบาลทั้งในยุโรปและอเมริกาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 16 จนกระทั่งในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก จากนั้นความเชื่อถือในแนวความคิดของสำนักคลาสสิกก็เริ่มเสื่อมถอยลง เนื่องจากในขณะนั้นได้เกิดการว่างงาน และภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างหนักทั่วโลก จนเกิดข้อสงสัยว่าการที่รัฐบาลปล่อยให้เศรษฐกิจดำเนินไปอย่างเสรี และเป็นสิ่งที่ดีที่สุดตามที่สำนักคลาสสิกได้กล่าวไว้หรือไม่ ดังนั้นนักเศรษฐศาสตร์ในยุคต่อมาเช่น นักเศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์ (Keynesian Economist) หรือแม้กระทั่งนักการเงินนิยม (Monetarist) หมายถึง นักเศรษฐศาสตร์ที่ปฏิวัติกลับ (Counter-revolution) แนวความคิดของคนส์ เช่น M. Friedman, A. Schwartz และสาธุศิษย์ ที่พัฒนาแนวความคิดจากสำนักคลาสสิกเดิม ก็ยอมรับได้ว่ารัฐบาลควรมีบทบาทในระบบเศรษฐกิจมากขึ้นกว่าในยุคคลาสสิก คือ

1. รัฐบาลยังคงต้องดูแลเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการแข่งขันในตลาดให้มากที่สุด และดูแลให้การซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นไปอย่างถูกต้องเรียบร้อย ยุติธรรมต่อทุกฝ่าย
2. รัฐบาลจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาค่าเงินเฟ้อของตลาด เช่น ปัญหาของสินค้าสาธารณะ เช่น การปกป้องประเทศ ปัญหาของผลภายนอกเช่น ปัญหามลภาวะที่เกิดจากโรงงานผลิตสินค้า ดังนั้นภาครัฐจึงต้องเข้าแทรกแซงด้วยเครื่องมือทางการคลัง เช่น ภาษีอัตราพิเศษสำหรับโรงงาน หรือผลิตภัณฑ์ ที่ก่อให้เกิดผลภายนอก และการจ่ายเงินอุดหนุนกิจการที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

¹ สุรจิตต์ ลักษณะสุดเศตร, และ นภค บารณะธนากร, “บทบาทของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจ”,

3. รัฐบาลควรทำหน้าที่กระจายความมั่งคั่งของสังคม ไปสู่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน เช่น การใช้ระบบภาษีอัตราก้าวหน้าซึ่งเก็บผู้ที่มีรายได้หรือทรัพย์สินมากกว่า เพื่อใช้จ่ายในโครงการยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มประชาชนที่มีรายได้หรือทรัพย์สินน้อยกว่า การกระจายการศึกษา

4. รัฐบาลยังควรมีบทบาทในการจัดสรรการบริโภค และการออมของประชาชนให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เช่น การเก็บภาษี การเก็บเงินเข้ากองทุนประกันสังคม เพื่อให้ประชาชนเก็บไว้ และเพื่อนำไปใช้จ่ายในอนาคต

5. รัฐบาลยังต้องดูแลให้เกิดเสถียรภาพของระดับราคาสินค้า ลดปัญหาการว่างงาน และรักษาระดับอัตราเงินเฟ้อให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมได้

จะเห็นได้ว่าในระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันรัฐบาลควรมีบทบาทในหลายๆด้าน รัฐบาลทั่วโลกพยายามที่จะทำให้ประเทศนั้นเป็น “รัฐสวัสดิการ” ซึ่งรัฐบาลมีหน้าที่ดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนของตนตลอดชีวิต เช่นเดียวกับประเทศไทยซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบผสมโดยผสมระหว่างทุนนิยมกับสังคมนิยม หมายความว่าภาครัฐและภาคเอกชนมีบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจร่วมกัน ดังนั้นพอจะสรุปบทบาทหน้าที่ของรัฐบาลในเชิงเศรษฐกิจได้ดังนี้

1. หน้าที่ในการจัดสรรการใช้ทรัพยากรให้กับสังคม การจัดหาราคาสินค้าและบริการของภาครัฐบาลมาให้กับประชาชน โดยเก็บภาษีอากรเพื่อนำมาใช้จ่ายในการผลิตสินค้าสาธารณะที่แท้จริง เช่น การศึกษา สินค้าสาธารณะรูปแบบต่างๆ สินค้าเอกชนบางชนิดเพื่อป้องกันมิให้มีการผลิตตกอยู่ในมือของผู้ผูกขาดฝ่ายเอกชน ทั้งนี้เพื่อให้การใช้ทรัพยากรของสังคมนั้นระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชน สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

2. หน้าที่ในการกระจายรายได้และความมั่นคงให้กับสังคม โดยการใช้มาตรการด้านการคลังเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เช่น การเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า ได้แก่ภาษีรายได้บุคคลธรรมดาเป็นต้น

3. หน้าที่ในการรักษาเสถียรภาพและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การเพิ่มทุนเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศด้วยการพยายามลดการว่างงาน ลดอัตราเงินเฟ้อ และทำให้ประเทศเกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยพยายามเพิ่มอัตราการสะสมทุน (capital formation) ของประเทศ เพื่อช่วยเพิ่มทุนประสิทธิภาพการผลิตส่งผลทำให้การขยายตัวของรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นอย่างเหมาะสม รายได้เฉลี่ยของประชาชนสูงขึ้น และมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนสูงขึ้น

บทบาทหน้าที่ของรัฐบาลในการที่จะเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใช้เครื่องมือ นโยบายการคลังในการควบคุมภาวะเศรษฐกิจด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น รายได้ของรัฐบาล รายจ่ายของรัฐบาล หนี้สาธารณะ ตลอดจนงบประมาณประจำปี ทั้งนี้เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนและสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง

4.4 เครื่องมือของรัฐที่ใช้ในนโยบายการคลัง

นโยบายการคลัง หมายถึง นโยบายการหารายได้และการวางแผนการใช้จ่ายของรัฐบาล ซึ่งนำเสนอต่อรัฐบาลในรูปแบบของงบประมาณประจำปี ทั้งนี้การที่รัฐบาลจะหารายได้จากไหนโดยใช้วิธีการหารายได้อย่างไร เมื่อจะใช้จ่ายในการบริหารประเทศ และค่าใช้จ่ายในแต่ละปีอย่างไรบ้าง ดังนั้นสามารถจำแนกเครื่องมือของรัฐที่ใช้ในนโยบายการคลังได้ดังนี้²

1. รายได้ของรัฐบาล (Public Revenue)

รายได้ของรัฐบาล หมายถึง รายได้ที่มาจากเงินภาษีอากรที่รัฐบาลจัดเก็บจากประชาชนและรายได้ที่ไม่ใช่ภาษีอากร³ เราสามารถจำแนกรายได้ของรัฐบาลได้ ดังนี้⁴

1) รายได้จากภาษีอากร จำแนกภาษีอากรตามลักษณะการจัดเก็บและบางกรณีได้คลุมไปถึงค่าจดทะเบียนอสังหาริมทรัพย์ รายได้จากการผูกขาด เช่น จากโรงงานยาสูบ สลากกินแบ่งรัฐบาล โรงงานสุรา ฯลฯ และใบอนุญาตต่างๆ โดยรายได้จากภาษีอากรจะมีมูลค่าสูงสุดเมื่อเทียบกับรายได้อื่นๆ

2) รายได้ที่ไม่ใช่รายได้จากภาษีอากร ได้แก่

(1) รายได้จากการขายสิ่งของและบริการ เช่น ค่าบริการและค่าธรรมเนียม มีทั้งค่าธรรมเนียมที่ดิน ค่าธรรมเนียมใช้สนามบิน ค่าเช่าทรัพย์สินของรัฐ ค่าขายอสังหาริมทรัพย์ ค่าขายผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ ค่าขายหนังสือราชการ ค่าขายของกลางที่ยึดได้ในคดีอาญา

(2) รายได้จากรัฐพาณิชย์ เช่น รายได้จากผลกำไร เงินปันผลที่ได้จากองค์การของรัฐ และกิจกรรมของรัฐที่เป็นหุ้นส่วนเช่น รัฐวิสาหกิจต่างๆ

(3) รายได้อื่นๆ เช่น ค่าปรับต่าง ๆ เงินรับคืน มีทั้งเงินที่เหลือจ่ายจากปีงบประมาณเท่าที่ส่งคืนเงินรับคืนจากสินทรัพย์พาณิชย์ รวมทั้งรายได้จากการผลิตเหรียญกษาปณ์ในแต่ละปี

สำหรับประเทศไทยจำแนกรายได้ออกเป็น 8 หมวดดังนี้⁵

1. หมวดภาษีเงินได้ เป็นรายได้ของรัฐบาลที่ได้จากการเก็บภาษีรายได้ทั้งบุคคลและนิติบุคคล
2. หมวดภาษีการขายทั่วไป เป็นรายได้ของรัฐบาลที่ได้จากการเก็บภาษีการค้า ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ และอากรแสตมป์

² โอนก ธีรถาวร, **การคลังรัฐบาล**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 1533.

³ จินตนา พรพิไลพรธรรมเศรษฐกร และบุญธรรม ราชรักษ์, **เศรษฐศาสตร์มหภาค 1**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 222.

⁴ วันทนีย์ ภูมิภัทราคมและทับทิม วงศ์ประยูร, **เศรษฐศาสตร์มหภาค 1**, (กรุงเทพฯ: หกวิไลพรินต์ติ้ง จำกัด, 2535), หน้า 87.

⁵ นคร ชัมศิริ วัฒนะ, **การคลังรัฐบาล**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 92.

3. หมวดภาษีการขายเฉพาะ เป็นรายได้ของรัฐบาลที่ได้จากการเก็บภาษีน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมัน ภาษีสรรพสามิตจากการนำเข้า ภาษี โภคภัณฑ์อื่นๆ ค่าภาคหลวงแร่ ค่าภาคหลวงปิโตรเลียมและภาษีทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ

4. หมวดภาษีสินค้าเข้าและสินค้าออกเป็นรายได้ของรัฐบาลที่ได้จากสินค้าเข้าและออก

5. หมวดภาษีกิจกรรมอนุญาต ผู้เสียภาษีจะได้รับผลประโยชน์เป็นการตอบแทนในการอนุญาตให้ดำเนินการ เช่น ใบอนุญาตครอบครองอาวุธปืน

6. หมวดการขายสิ่งของและบริการ เป็นรายได้ของรัฐบาลที่ได้จากค่าบริการและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ค่าเช่าทรัพย์สินของรัฐบาล ค่าขายหลักทรัพย์ การขายอสังหาริมทรัพย์ ค่าขายผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ ค่าขายหนังสือราชการ ค่าขายของกลางที่ยึดได้ในคดีอาญาค่าบริการของรัฐบาลให้แก่ผู้ติดต่อยุทธการ

7. หมวดรัฐพาณิชย์ เป็นรายได้จากผลกำไรและเงินปันผลของรัฐวิสาหกิจ และบริษัทหรือกิจการที่เป็นของรัฐและที่รับเข้าไปลงทุน

8. หมวดรายได้อื่นๆ เป็นรายได้จากค่าปรับ ค่าเสตมป์ฤชอากร เงินรับคืน (เงินรับคืนจากเงินงบประมาณปีที่ผ่านม.เงินผู้รับคืน,เงินรับคืนอื่นๆ)รายได้จากการบริจาคและอื่นๆ

จะเห็นว่ารายได้ส่วนใหญ่ของรัฐบาล คือ รายได้จากภาษีอากรซึ่งเป็นเงินที่รัฐบาลเก็บจากประชาชนผู้มีเงินได้ เพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมของรัฐบาล โดยไม่ต้องให้การตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้เสียภาษีอากร โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดเก็บภาษีดังนี้⁶

1. เพื่อเป็นรายได้ รัฐมีรายจ่ายมากมายจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐต้องแสวงหารายได้เพื่อนำมาใช้จ่าย
2. เพื่อการควบคุมและส่งเสริม ในการผลิตและการบริโภคสินค้าและบริการบางชนิดคิควบคุมและโทษแก่สังคมเพื่อเป็นการส่งเสริมหรือเพื่อควบคุมการผลิตหรือการบริโภคของประชาชน
3. เพื่อความเป็นธรรมในสังคมและเศรษฐกิจ
4. เพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ รัฐสามารถใช้จ่ายเป็นเครื่องมือในการป้องกันภาวะเงินเฟ้อหรือเงินฝืดได้

ลักษณะของภาษีอากรที่ดี⁷

1. หลักความเป็นธรรม (Equity) การจัดเก็บภาษีจะเกิดความเป็นธรรมเมื่อคนที่มีความฐานะต่างกันเสียภาษีต่างกันคนที่มีความฐานะเท่ากันเสียภาษีเท่ากัน

⁶ ฐิติยกัน, หน้า 101.

⁷ จินตนา พรพิไลพรรณ,รศดร.และบุญธรรม ราชรักษ์,รศ.เศรษฐศาสตร์มหภาค 1, หน้า 223.

2. หลักความแน่นอน (Certainty) การจัดเก็บภาษีใดก็ตามต้องระบุให้ชัดเจนว่าใครเป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษี (tax unit) ใช้อะไรเป็นฐานภาษี อัตราภาษีเท่าใด และต้องชำระภาษีเมื่อใด ทำให้การจัดเก็บภาษีมีความโปร่งใสและ ผู้เสียภาษีสามารถวางแผนการเสียภาษีของตนได้

3. หลักความสะดวก (Convenience) ความสะดวกจะช่วยให้ผู้เสียภาษียินดีปฏิบัติตามกฎหมายภาษี ทั้งนี้ ความสะดวกของการจัดเก็บภาษี ได้แก่ การใช้แบบฟอร์มที่ไม่ยุ่งยาก ช่องทางการชำระภาษีทำได้หลายช่องทาง

4. หลักประหยัด (Economy) กระบวนการการจัดเก็บภาษีย่อมมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น เช่น ค่าเอกสาร ดังนั้น ควรให้เสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดทั้งฝ่ายผู้จัดเก็บและฝ่ายผู้เสียภาษี ในขณะที่เดียวกันก็ควรให้ได้ผลประโยชน์มากที่สุดด้วย

ประเภทของภาษีอากร

1. ภาษีทางตรง (direct Taxes) คือ ภาษีที่ไม่สามารถผลักภาระให้ผู้อื่นได้ หรือผลักภาระให้คนอื่นได้ยาก ได้แก่ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีมรดก ภาษีที่ดิน

2. ภาษีทางอ้อม (indirect Taxes) คือ ภาษีที่สามารถผลักภาระให้ผู้อื่นได้ง่าย ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน ได้แก่ ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีสินค้าเข้า ภาษีสินค้าออก ภาษีสรรพสามิต เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันภาษีทุกประเภทสามารถผลักภาระภาษีได้ทั้งสิ้น เพียงแต่ภาษีทางตรงจะผลักภาระ ภาษีได้ค่อนข้างยากกว่าภาษีทางอ้อม

อัตราภาษี (Taxes Rate) อัตราภาษีที่จัดเก็บแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่⁸

1. อัตราคงที่ (Proportional tax rate) หมายถึง อัตราภาษีที่จัดเก็บในอัตราเท่ากันโดยไม่คำนึงถึงขนาดของ ฐานภาษี เช่น ภาษีดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร

2. อัตราก้าวหน้า (Progressive tax rate) หมายถึง อัตราภาษีที่จัดเก็บหลายอัตรา โดยอัตราภาษีจะสูงขึ้นเมื่อ ฐานภาษีสูงขึ้น เช่น ภาษีรายได้บุคคลธรรมดา

3. อัตราถอยหลัง (Regressive tax rate) หมายถึง อัตราภาษีที่จัดเก็บหลายอัตรา แต่อัตราภาษีจะต่ำลงเมื่อฐาน ภาษีสูงขึ้น

นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีการจัดเก็บภาษีจากมูลค่าของสินค้าหรือบริการที่เพิ่มขึ้นในแต่ละขั้นตอน ของการผลิตและการจำหน่ายสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ที่เรียกว่า ภาษีมูลค่าเพิ่ม โดยรัฐบาลไทยจะได้นำมาใช้แทน การจัดเก็บภาษีการค้าตามระบบเดิม เพราะระบบภาษีมูลค่าเพิ่มจะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ดังนี้⁹

⁸ รัตนา สายคณิตกุล, และชวลลดา จามรกุล, เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 4, หน้า 262-263.

⁹ ทับทิม วงศ์ประยูรและคณะ, หลักเศรษฐศาสตร์, หน้า 162.

1. ขจัดความซ้ำซ้อน เมื่อผู้ผลิตซื้อวัตถุดิบและสินค้าทุนมาใช้ในการผลิต ผู้ผลิตได้เสียภาษีสำหรับวัตถุดิบและสินค้าแล้ว เมื่อผู้ผลิตขายออกไปก็จะยอมให้ผู้ผลิตคน ภาษีที่ได้เสียไว้ในตอนซื้อวัตถุดิบ และสินค้าทุนมาหักออกจากภาษีที่เสียไปเมื่อขายได้ จะเห็นได้ว่า ฐานภาษี มิใช่ราคาขายหรือรายรับเหมือนภาษีการค้า แต่เป็นรูปมูลค่าที่เพิ่มขึ้นทำให้ไม่มีการเก็บภาษีซ้ำซ้อนอีกต่อไป

2. มีความเป็นกลางทางเศรษฐกิจ เพราะใช้ครอบคลุมสินค้าและบริการโดยทั่วไปทุกขั้นตอนการผลิตและการจำหน่าย และใช้อัตราภาษีเดียวกันสำหรับสินค้าและบริการทุกขั้นตอนจึงไม่ก่อให้เกิดการบิดเบือนในการผลิตและการบริโภคทำให้กลไกของตลาดทำงานได้อย่างเต็มที่

3. ใช้อำนาจต่อการลงทุน เนื่องจากภาษีมูลค่าเพิ่มยอมให้มีการหักภาษีสินค้าทุนที่ได้เสียไปแล้วด้วย ฉะนั้นภาษีมูลค่าเพิ่มจึงมีความสำคัญในการช่วยส่งเสริมการลงทุนในกิจการต่างๆ

4. ใช้อำนาจต่อการส่งออก นอกจากผู้ส่งออกจะไม่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับสินค้าที่ส่งออกไปต่างประเทศแล้วผู้ส่งออกยังจะได้รับคืนภาษีที่แฝงอยู่ในตัวสินค้าที่ส่งออกนั้นทั้งหมดแล้ว

5. มีกลไกป้องกันการหลบหลีกภาษี การเสียภาษีของผู้เสียภาษีรายหนึ่ง จะเป็นหลักฐานการนำไปหักออกจากภาษีของผู้เสียภาษีอีกรายหนึ่ง ฉะนั้น หากมีการหลบหนีภาษีในขั้นตอนใดก่อนหน้า ก็จะทำให้ผู้เสียภาษีในขั้นตอนต่อไปต้องเสียภาษีเพิ่มขึ้นเพราะไม่มีหลักฐานเพื่อนำไปหักจากภาษีที่ต้องเสียได้

2. รายจ่ายของรัฐบาล (Public Expenditures)

รายจ่ายของรัฐบาลมีความสำคัญมากต่อประเทศและเศรษฐกิจ เนื่องจากการจ่ายเงินของรัฐบาลทำให้เกิดผลต่อประเทศและเศรษฐกิจ พอสรุปได้ดังนี้

1) การใช้จ่ายเพื่อจัดหาสินค้าและบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าที่เป็นสินค้าสาธารณะ (Public Goods) เช่น การรักษาความปลอดภัยของประเทศ การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศ

2) เกิดการจ้างงาน คือ เมื่อรัฐบาลใช้จ่ายเงินในการผลิตสินค้าและบริการจะก่อให้เกิดการจ้างงาน เช่น เมื่อรัฐบาลผลิตกระแสไฟฟ้า กระแสไฟฟ้าเหล่านั้นจะถูกนำไปเป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้าอื่น ๆ อีกมากมายส่งผลให้ เกิดการจ้างงานเมื่อคนมีงานทำก็จะมีรายได้เกิดขึ้น

3) ทำให้เกิดการกระจายรายได้แก่คนบางกลุ่ม เช่น เงินสงเคราะห์ทหารผ่านศึก เงินบำนาญ เงินบำนาญ เงินอุดหนุนเกษตรกร เป็นต้น เพื่อบุคคลกลุ่มนี้จะสามารถนำรายได้ดังกล่าวไปใช้จ่ายในการบริโภคและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4) การใช้จ่ายเพื่อจำกัดหรือควบคุมการบริโภคของประชาชน ส่งผลให้ประชาชนบริโภคสินค้าและบริการที่มีประโยชน์มากขึ้น

ประเภทรายจ่ายของรัฐบาลไทยประเทศไทยมีรายจ่ายดังนี้¹⁰

1. รายจ่ายด้านเศรษฐกิจ รายจ่ายของรัฐบาลจึงเป็นรายจ่ายด้านการคมนาคม รายจ่ายด้านการเกษตร รายจ่ายด้านการพลังงานและเชื้อเพลิง รายจ่ายด้านการพาณิชย์และการท่องเที่ยว
2. รายจ่ายด้านการศึกษา เช่น การปรับปรุงและขยายการศึกษาภาคบังคับ การศึกษาขั้นมหาวิทยาลัย ตลอดจนการขยายการศึกษาชั้นสูงออกไปในส่วนภูมิภาค เพื่อให้เยาวชนในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศได้มีโอกาสรับการศึกษาชั้นสูงโดยทั่วถึง
3. รายจ่ายเพื่อการป้องกันประเทศ รัฐบาลของทุกประเทศจึงต่างพยายามปกป้องความเป็นเอกราชของประเทศไว้อย่างสุดความสามารถ
4. รายจ่ายด้านสาธารณสุข สุขภาพให้เห้่นถึงความเจริญของประเทศได้อีกด้านหนึ่ง สุขภาพอนามัยเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตของประชาชน
5. รายจ่ายด้านสาธารณูปการ ได้แก่ รายจ่ายช่วยเหลือบุคคลพ้นจากงานการสงเคราะห์ทหารและตำรวจผ่านศึก การสงเคราะห์คนชราและพิการ การสร้างสถานพักผ่อนหย่อนใจ การกำจัดขยะมูลฝอย การป้องกันอัคคีภัย เป็นต้น
6. รายจ่ายด้านการรักษาความสงบภายใน คือ รายจ่ายของรัฐบาลเกี่ยวกับศาลยุติธรรม การตำรวจและการราชทัณฑ์
7. รายจ่ายด้านการบริหารทั่วไป การบริหารงานของกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ราชการบริหารส่วนภูมิภาค ได้แก่ จังหวัด อำเภอ และราชการบริหารส่วนท้องถิ่น
8. รายจ่ายด้านการชำระหนี้เงินกู้ คือ เช่น การชำระเงินต้นและดอกเบี้ย จากการที่รัฐบาลก่อหนี้
9. รายจ่ายด้านอื่น ๆ คือ รายจ่ายที่รัฐบาลจ่ายเพื่อส่งเสริมความเจริญในท้องถิ่นตามแผนพัฒนาการท้องถิ่น

ผลของรายจ่ายของรัฐบาล ในการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลจะมีผลต่างๆ ดังนี้¹¹

1. ผลต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) และเศรษฐกิจโดยรวม
2. ผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

¹⁰ อนุก ธีรธการ, เศรษฐศาสตร์มหภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 11, หน้า 331-334.

¹¹ นคร ยิ้มศิริ วัฒนะ, เศรษฐศาสตร์รัฐบาล, พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 77-79.

3. ผลต่อการกระจายรายได้ เช่น การจัดรูปที่ดินเพื่อการเกษตร การปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้คนยากจนมีโอกาสครอบครองที่ดินทำกิน โดยไม่มีการเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าของที่ดิน อุดหนุนแก่เกษตรกร เป็นแหล่งเงินทุนราคาถูก การประกันราคาพืชผล รัฐบาลให้ประชาชนที่ยากจนมีโอกาสเลื่อนฐานะทางสังคม โดยจัดระบบการศึกษาที่เปิดโอกาสให้แก่คนยากจน (และโดยเฉพะอย่างยิ่งในชนบท) สามารถศึกษาต่อจนถึงระดับอุดมศึกษากระจายทรัพยากรการศึกษาออกไปยังชนบทมีการรักษาพยาบาลฟรี หรือมีค่าใช้จ่ายน้อย

4. ผลด้านอื่น ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเกษตรไปสู่อุตสาหกรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สังคมชนบทถูกเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองมากขึ้น โครงสร้างทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป โดยมีการใช้จ่ายเงินเพื่อสนับสนุนพรรคการเมือง พรรคการเมืองต่าง ๆ มีความเข้มแข็งและสามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่องและประชาชนก็มีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น

รัฐบาลมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารประเทศเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน เนื่องจากจำนวนประชาชนเพิ่มขึ้นทุกปี จึงทำให้ความรับผิดชอบและการใช้จ่ายของรัฐบาลเพิ่มขึ้น หรือขยายขอบเขตมากขึ้นทุกปี การใช้จ่ายก็จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เมื่อรัฐบาลเพิ่มงบประมาณรายจ่ายก็เท่ากับการเพิ่มปริมาณเงินที่หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจขึ้นทำให้เศรษฐกิจขยายตัวเร็วขึ้น แต่ถ้รัฐบาลใช้จ่ายเพียงเล็กน้อยหรือเพิ่มขึ้นในอัตราต่ำจะทำให้เศรษฐกิจจะลดตัวลงอัตราการขยายตัวเป็นไปอย่างล่าช้าการใช้จ่ายของรัฐบาลจัดทำในรูปของงบประมาณประจำปี โดยแยกตามลักษณะงาน ทั้งนี้งบประมาณในแต่ละปี ต้องแสดงวัตถุประสงค์แห่งที่มาจากรายรับรายจ่ายของรัฐบาลในระยะหนึ่ง โดยปกติถือระยะเวลา 1 ปี โดยเริ่มจาก 1 ตุลาคมไปบรรจบที่ 30 กันยายนของปีถัดไป ส่วนมากจะเป็นรายการด้านรายจ่ายเป็นสำคัญเพราะเป็นวงเงินที่อนุมัติให้ฝ่ายบริหาร นำไปใช้จ่ายได้ตามแผนงานและโครงการต่างๆ ที่เสนอต่อรัฐบาล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมีสำนักงานงบประมาณเป็นหน่วยราชการที่รับผิดชอบจัดทำงบประมาณประจำปี ซึ่งจะรวบรวมโครงการและรายจ่ายด้านต่างๆ ของหน่วยราชการทุกหน่วยงาน รวมทั้งรัฐวิสาหกิจทั้งหมด เพื่อนำเสนอขออนุมัติจากรัฐสภาเพื่อประกาศใช้ต่อไป เมื่อพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีประกาศใช้แล้ว ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่ทำแผนการขอใช้จ่ายงบประมาณจะต้องขออนุมัติใช้ เงินประจำงวด ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 งวด งวดละ 4 เดือน เมื่อได้รับอนุมัติแล้วจึงจะดำเนินการจัดซื้อจัดหามาตรายการที่แจ้งขอไปหน่วยราชการส่วนกลางทำฎีกาเบิกเงินยื่นต่อกรมบัญชีกลาง หน่วยราชการส่วนภูมิภาคยื่นฎีกาที่คลังจังหวัดและอำเภอ เมื่อกรมบัญชีกลางตรวจสอบฎีกาการเบิกเงินถูกต้องเรียบร้อยแล้วจึงจะอนุมัติฎีกาให้หน่วยราชการเบิกจ่ายเงินได้ การที่แบ่งเงินออกเป็นงวดก็เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการใช้เงินให้ตรงตามแผนที่นำเสนอไว้ และประโยชน์ในการกระจายปริมาณเงินให้มีการใช้จ่ายตลอดปี ดังนั้น การบริหารและควบคุมงบประมาณกรณีของประเทศไทยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ สำนักงานงบประมาณ กรมบัญชีกลาง โดยสำนักงานงบประมาณและกรมบัญชีกลาง จะควบคุม

ตั้งแต่เมื่อพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีประกาศใช้บังคับจนถึงขั้นตอนการเบิกจ่ายของหน่วยราชการต่าง ๆ ภายหลังที่หน่วยราชการได้เบิกจ่ายเงินไปตามแผนงานและโครงการแล้ว สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินจะส่งเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบผลการใช้จ่ายเงินงบประมาณว่า ได้ใช้จ่ายเงินไปตามแผนงานหรือโครงการหรือไม่ และได้ใช้จ่ายเงินไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายหรือไม่เพียงใด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากการใช้จ่ายเงินจากภาษีอากรที่เก็บมาจากประชาชนภายในประเทศนั่นเอง

ดังนั้น เมื่อสิ้นปีงบประมาณ กระทรวงการคลังจะนำรายงานการใช้จ่ายเงินประจำปีงบประมาณที่สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินได้ตรวจสอบแล้วนั้น เพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาของพระราชบัญญัติงบประมาณในปีต่อไป

3.หนี้สาธารณะ (Public Debt)

หนี้สาธารณะ หมายถึง หนี้ที่รัฐบาลก่อขึ้นโดยตรงและรวมถึงหนี้ของรัฐวิสาหกิจที่ไม่รวมถึงสถาบันการเงินไม่ว่ารัฐบาลจะค้ำประกันหนี้หรือไม่ก็ตาม¹² มีวัตถุประสงค์ของการก่อหนี้สาธารณะดังนี้

1) ใช้จ่ายในรายจ่ายประจำ เนื่องจากรัฐบาลมีรายจ่ายต้องจ่ายประจำ แต่รัฐบาลไม่สามารถเก็บรายได้จากภาษีอากรหรือรายได้ทางอื่นให้ได้ครบตามจำนวนที่ประมาณการไว้

2) เพื่อใช้จ่ายโครงการลงทุนของรัฐบาล เนื่องจากรายได้จากภาษีอากรมีเพียงพอเฉพาะรายจ่ายประจำของรัฐบาลเท่านั้น

3) เพื่อชดเชยในงบประมาณขาดดุลระยะยาวระหว่างรายได้กับรายจ่าย ในบางระแวงการณ์รัฐบาลอาจมีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินมาก แต่รายได้จากภาษีอากรและอื่นๆ ไม่เพียงพอกับรายจ่าย รัฐบาลจำเป็นต้องกู้ยืมมาชดเชยการขาดดุล

4) เพื่อใช้จ่ายในกรณีสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินอย่างรวดเร็ว เช่น ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือเกิดภัยธรรมชาติ ได้แก่ ภัยพิบัติ ภัยน้ำท่วม เป็นต้น

5) เพื่อใช้พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามโครงการและแผนที่วางไว้ เพื่อสร้างปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเช่น สร้างเส้นทางคมนาคม

6) เพื่อหมุนเวียนในการชำระหนี้เก่าที่ถึงกำหนดชำระ เนื่องจากการกู้ในปีก่อนๆ ผลจากการกู้เงินของรัฐบาล

1.ผลดีจากการกู้เงินของรัฐบาล

¹² นคร ยิมศิริ วัฒนธรรม,การคลัง รัฐบาลพิมพ์ครั้งที่ 2,หน้า 165.

1) การพัฒนาประเทศสามารถดำเนินการได้ตามแผนที่วางไว้ เช่น ทำถนน ไฟฟ้า ประปา สร้างเขื่อน ฯลฯ ต้องใช้เงินจำนวนมากถ้าจะรอเก็บภาษีให้เพียงพอก่อนจึงสร้างเงินจะเป็นค่าช้า การพัฒนา จะไม่ได้ผลตามเป้าหมายและประชาชน โดยทั่วไปก็จะเดือดร้อน

2) การเพิ่มผลผลิตและการจ้างงาน รัฐบาลกู้เงินมาใช้จ่ายเพื่อกระตุ้นการผลิตสินค้า และบริการซึ่งจะมีผลทำให้การจ้างงานเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชนเพิ่มขึ้น การว่างงานลด

3) การรักษาอัตรารอปีโตของประเทศ ถ้าประเทศอยู่ในภาวะสงครามการซื้ออาวุธ และยุทโธปกรณ์ต่างๆ มีความจำเป็นและสำคัญเพื่อรักษาอัตรารอปีโตของชาติ จึงต้องกู้เงินมาซื้อ

2. ผลเสียจากการกู้เงินของรัฐบาล

1) ก่อให้เกิดรายจ่ายที่ไม่รัดกุม ถ้าควบคุมการใช้จ่ายไม่ได้
2) ทำให้เกิดการกระเงินเฟ้อ เพราะรัฐบาลใช้จ่ายมากกว่าปริมาณเงินที่หมุนเวียนในระบบ เศรษฐกิจจึงมีมากทำให้เกิดการกระเงินเฟ้อได้ง่ายและแก้ไขยาก

3) เป็นภาระต่อคนรุ่นหลังต้องรับภาระชำระหนี้กู้ ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย

4) มีผลกระทบต่อทางการเมือง ถ้ากู้เงินจากประเทศใดหลายๆ อาจจะถูกยัดเยียดนโยบาย ทางอ้อม เช่น อาจจะต้องซื้อสินค้าจากประเทศนั้นในราคาสูงต่างๆ ที่คุณภาพด้อยหรือห้ามไม่ให้รับสินค้าชนิด นั้นๆ จากประเทศอื่น

4.5 บทบาทของเอกชนในระบบเศรษฐกิจ

จากระบบเศรษฐกิจของไทยที่รัฐและเอกชนร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเอกชนมีบทบาทในการที่จะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เพื่อผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค แต่ทั้งนี้ต้อง อยู่ภายใต้การควบคุมคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าและบริการจากรัฐบาล เพื่อให้สินค้าและบริการที่เอกชนเป็นผู้ผลิตเกิดประโยชน์กับผู้บริโภคมากที่สุด นั่นหมายถึง เอกชน ถือว่าเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดหารวบรวมปัจจัยการผลิต ทำการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค อาจมีหน่วยเดียว หรือหลายหน่วยร่วมกันดำเนินการก็ได้

องค์กรธุรกิจ หรือหน่วยธุรกิจ หรือหน่วยการผลิต (firms)¹³ คือ วิชาทกกิจในเชิงธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ หน่วยการผลิตมีความสำคัญมากต่อระบบเศรษฐกิจ เพราะทำให้มีสินค้าและบริการสนองความต้องการของประชาชน ทำให้บุคคลมีงานทำและมีรายได้ ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น คำว่า การผลิตที่ใช้ใน

¹³ ฤทธิ์ ศิริมาศย์, รศ.เศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน, หน้า 28-35.

เศรษฐศาสตร์อาจเรียกชื่ออื่น ๆ หลายอย่างเช่น การประกอบการ การประกอบกิจการ วิสาหกิจ หรือถ้าเป็นการผลิตของเอกชนโดยมุ่งหวังกำไรเป็นสำคัญก็เรียกว่า ธุรกิจ หน่วยการผลิตต่าง ๆ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการจัดหารวบรวมปัจจัยการผลิต ทำการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ทั้งนี้องค์กรธุรกิจในระบบเศรษฐกิจแบบผสมแบ่งออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ พอสรุปได้ ดังนี้

1. ธุรกิจที่มีเจ้าของคนเดียว การผลิตที่บุคคลคนเดียวเป็นเจ้าของ เมื่อได้ผลกำไรมาเป็นของเจ้าของคนเดียว
2. ห้างหุ้นส่วน เป็นธุรกิจที่ประกอบกันขึ้นจากคน 2 คนขึ้นไป มีการตกลงกันว่าหุ้นส่วนใดจะรับผิดชอบแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ห้างหุ้นส่วนสามัญ ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบต่อการขาดทุน ไม่จำกัดจำนวนและห้างหุ้นส่วนจำกัด จะมีหุ้นส่วนพวกหนึ่งจำกัดความรับผิดชอบตามจำนวนเงินที่ระบุไว้เมื่อกิจการขาดทุน

กิจการที่มีเจ้าของคนเดียว และห้างหุ้นส่วน จะมีข้อเสีย คือ กิจการทั้งสองประเภทต้องรับผิดชอบหนี้สินอย่างไม่จำกัดจำนวนเมื่อกิจการขาดทุน การดำเนินงานไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกรณีที่มีเจ้าของกิจการเสียชีวิตกิจการก็ของคนเดียวมักมีปัญหาในด้านการขายเงินลงทุน

3. บริษัทจำกัด เป็นหน่วยธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรวบรวมทุนจากบุคคลหลายๆ คน บริษัทจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับจำนวนหุ้น (๑๐๐) ผู้ถือหุ้นจะเป็นเจ้าของบริษัทร่วมกัน มีความรับผิดชอบจำกัดตามจำนวนหุ้นการทำงานกระทำโดยเจ้าหน้าที่ ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการบริษัท

4. สหกรณ์ เป็นหน่วยธุรกิจที่จัดตั้งโดยการจดทะเบียนโดยถูกต้องตามกฎหมายมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือสมาชิกหรือผู้ถือหุ้น ซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของสหกรณ์ จุดคือของสหกรณ์คือการแข่งขันกับธุรกิจที่มีเงินทุนมาก

5. รัฐวิสาหกิจ คือ กิจการที่รัฐเป็นเจ้าของหรือมีหุ้นส่วนมากกว่าครึ่งหนึ่งของหุ้นส่วนทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจด้านสาธารณูปโภค หรือกิจการที่ต้องลงทุนสูง ให้ผลตอบแทนช้า และเอกชนไม่ต้องการลงทุน สำหรับการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจจะดำเนินการตามระบบราชการจึงมักก่อให้เกิดความล่าช้า และไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ธุรกิจทั้ง 5 ประเภท 3 ประเภทแรกเป็นธุรกิจที่มุ่งแสวงหากำไรและ 2 ประเภทหลังเป็นธุรกิจที่ไม่ได้แสวงหาผลกำไร

ดังนั้น องค์กรธุรกิจ หรือหน่วยธุรกิจ หรือหน่วยการผลิต จะเป็นผู้ที่ดำเนินการในการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค โดยอาศัยปัจจัยในการผลิตคือ ที่ดิน ทุน แรงงาน และการประกอบการมาดำเนินการผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุดพร้อมกันนี้ยังต้องอำนวยความสะดวกให้กับผู้บริโภคโดยนำสินค้าจาก

แหล่งผลิตไปยังผู้บริโภคด้วยขบวนการการขนส่ง การคมนาคม และการตลาด เพื่อกระจายสินค้าและบริการ หรือผลผลิตให้ถึงมือผู้บริโภค นอกจากนี้ การดำเนินงานขององค์กรธุรกิจ ยังมีผลทำให้เกิดผลผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทเดิมี่เบื้องต้น ทำให้ประชาชนมีงานทำมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี รัฐมีรายได้จากภาษีอากร เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าจะนั้น องค์กรธุรกิจจึงมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศ

4.6 สรุปท้ายบท

การดำเนินการทางเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่างมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกัน ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยจึงเป็นแบบผสมระหว่างทุนนิยมกับสังคมนิยม บทบาทของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจ แนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิก กลไกราคาและการแข่งขันเสรี จะสามารถจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงมีหน้าที่เพียงแต่อำนวยความสะดวกให้แก่งานธุรกิจ ป้องกันการผูกขาดในตลาด และดูแลทรัพย์สินให้ออกหนเท่านั้น จากนั้นความเชื่อถือในแนวความคิดดังกล่าวเริ่มเสื่อมถอยลง เพราะได้เกิดการว่างงาน และภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างหนักทั่วโลก ต่อมา นักเศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์ ก็ยอมรับได้ว่ารัฐบาลควรมีบทบาทในระบบเศรษฐกิจมากขึ้นกว่าเดิม โดยรัฐบาลยังคงต้องดูแลให้การซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นไปอย่างถูกต้องเรียบร้อย ยุติธรรมต่อทุกฝ่าย รัฐบาลต้องแก้ปัญหาของสินค้าสาธารณะ รัฐบาลควรทำหน้าที่กระจายความมั่งคั่งของสังคม ไปสู่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน รัฐบาลยังควรมีบทบาทในจัดสรรกรบริ โภค และการออมของประชาชนให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม รัฐบาลยังต้องดูแลให้เกิดเสถียรภาพของระดับราคาสินค้า บทบาทภาคเอกชน จะเป็นผู้ที่ดำเนินกิจการในการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค การดำเนินงานขององค์กรธุรกิจ มีผลสืบเนื่องทำให้เกิดผลผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทเดิมี่เบื้องต้น ประชาชนมีงานทำ รัฐมีรายได้จากภาษีอากร เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายถึงลักษณะของระบบเศรษฐกิจของไทย
2. จงอธิบายถึงบทบาทของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจในแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกและแนวความคิดของนัก เศรษฐศาสตร์ยุคหลังสมัยคลาสสิก
3. ท่านคิดว่ารัฐบาลและเอกชนมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจของไทยปัจจุบันอย่างไร
4. เครื่องมือของรัฐบาลที่ใช้ในนโยบายการคลังมีอะไรบ้างอธิบายโดยสังเขป